

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Möttönen, Sakari; Salo, Miikka; Litmanen, Tapio; Konttinen, Esa

Title: Ympäristönsuojelulaki vuotaa : turvekiista tunnustuskamppailuna

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © 2023 Sakari Möttönen, Miikka Salo, Tapio Litmanen, Esa Konttinen

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Möttönen, S., Salo, M., Litmanen, T., & Konttinen, E. (2023). Ympäristönsuojelulaki vuotaa : turvekiista tunnustuskamppailuna. *Alue ja ympäristö*, 52(1), 77-96.

<https://doi.org/10.30663/ay.115243>

Sakari Möttönen^a, Miikka Salo^b, Tapio Litmanen^c & Esa Konttinen^d

Ympäristönsuojelulaki vuotaa: turvekiista tunnustuskamppailuna

The Environmental Protection Act is leaking: Peat dispute as a struggle for recognition

We investigated the long-standing peat dispute in Central Finland by conducting a survey and interviews to determine citizens' perceptions of peat extraction and its impact on water bodies. The analysis reveals that the political-administrative system has not been able to safeguard the purpose of the Environmental Protection Act to ensure a healthy and pleasant environment for citizens and to improve the opportunities of citizens to affect decision-making concerning the environment. This shortcoming is reflected in activities such as peat extraction, which causes diffuse pollution of water bodies. The sense of injustice arises from the following factors: (1) The authorities base the assessment of the status of waters on scientific and technical information and exclude conflicting information and public experience. (2) People affected by water pollution are not recognized as participants in the regulatory framework for peat extraction. (3) Citizens are affected by indifference on the part of public authorities and politicians towards people concerned about the state of waters. (4) The cultural and social values people attach to their environment are not considered relevant in the regulatory framework for peat extraction. The analysis of the peat dispute reveals the need to improve the functioning of deliberative democracy in environmental governance.

Keywords: Environmental Protection Act, environmental conflict, environmental justice, peat dispute, deliberative democracy

Johdanto

Luonnonvarojen taloudellinen hyötykäyttö tuottaa usein haittoja paikallisille asukkaille. Vilkas keskustelu turpeennoston haitoista on saanut meidät tutkimaan turvetuotantosoiden lähialueiden asukkaiden havaintoja ja kokemuksia turpeennoston vaikutuksista

^a Jyväskylän yliopisto, sakari.mottonen@elisanet.fi

^b Resurssiviisautsyhteisö JYU.Wisdom, Jyväskylän yliopisto, miikka.a.o.salo@jyu.fi

^c Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto, tapio.a.litmanen@jyu.fi

^d Jyväskylän yliopisto, esa.j.konttinen@gmail.com

vesistöihin. Ensimmäinen tutkimuksemme *Ei vettä rantaa rakkaampaa* (Möttönen ym. 2016) perustui pohjoisessa Keski-Suomessa virtaavan Saarijärven reittikuntien asukkaille ja vesistön vapaa-ajan käyttäjille suunnattuun kyselyyn. Siinä paljastui, että asukkaat ovat havainneet reitin vesien saastuneen ja pitävät turvetuotantoa saastumisen suurimpana syyinä. Samaan kyselyaineistoon perustuvassa toisessa artikkelissa (ks. Konttinen ym. 2018) totesimme, että turvetuotannolle ei ole paikallisten asukkaiden hyväksyntää eli sosiaalista toimilupaa.

Jatkoimme turvetutkimusta Suomen Akatemian yhteydessä toimivan strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittaman CORE-hankkeen (Yhteistoiminnallisia ratkaisuja sirpaloituvien yhteiskuntien ongelmiin – käänne yhteishallintaan ympäristöpäätöksenteossa) tutkimuksessa vuosina 2017–2022. Siinä paljastui, että kansalaisten turvetuotantoa vastustavan mielialan yleistyminen johti mobilisoitumiseen Pelastetaan reittivedet -yhdistykseksi (PRV). Vesistöliikkeen aktiivien haastatteluihin, lehdistökirjoitteluun ja yhdistyksen asiakirjoihin perustuvan tutkimuksen tulokset on kerrottu raportissa *Keskisuomalainen turveprotesti. Pelastetaan reittivedet -yhdistyksen tarina* (Möttönen ym. 2020). Olemme osana tutkimushanketta osallistuneet Keski-Suomen turvekiistaa koskeneisiin tilaisuuksiin sekä vesistöjen tilaa ja merkitystä käsitelleen Järvipäivät 2019 -tapahtuman toteutukseen ja päivistä tehdyn julkaisun (ks. Möttönen & Niemi 2020) kokoamiseen.

Tässä artikkelissa teemme tuloksista yhteenvedoanalyysin ja esitämme sen perusteella tutkimuksemme keskeisiä tuloksia. Analyysin lähtökohdaksi sopii kyselyn vastauslomakkeeseen kirjoitettu asukkaiden tunteet kiteyttävä kommentti:

“Tuntuu tosi turhautavalta, että vesistöä saa siksi tuhota, että Jyväskylän Energian turpeen on jostain tullava ja viranomaiset, Vapo ja yksityiset turvetuottajat ovat lepsuja.”

Asukkaan ilmaisema epäoikeudenmukaisuuden kokemus paljastaa ristiriidan paikallisten asukkaiden odotusten ja ympäristönsuojelulain (Ympäristönsuojelulaki 2014/527) tavoitepykälässä ilmaistun tarkoituksen välillä. Ympäristönsuojelulain ensimmäisessä pykälässä todetaan, että sen tarkoituksena on:

“1) ehkäistä ympäristön pilaantumista ja sen vaaraa, ehkäistä ja vähentää päästöjä sekä poistaa pilaantumisesta aiheutuvia haittoja ja torjua ympäristövahinkoja; 2) turvata terveellinen ja viihtyisä sekä luonnontaloudellisesti kestävä ja monimuotoinen ympäristö, tukea kestävää kehitystä sekä torjua ilmastonmuutosta; 3) edistää luonnonvarojen kestävää käyttöä sekä vähentää jätteiden määrää ja haitallisuutta ja ehkäistä jätteistä aiheutuvia haitallisia vaikutuksia; 4) tehostaa ympäristöä pilaavan toiminnan vaikutusten arviointia ja huomioon ottamista kokonaisuutena; sekä 5) parantaa kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa ympäristöä koskevaan päätöksentekoon”.

Laissa (määritelmäpykälä § 5, kohdat c ja d) todetaan vielä, että ympäristön pilaantumisella tarkoitetaan ympäristön yleisen viihtyvyyden tai erityisesti kulttuuriarvojen ja virkistyskäyttöön soveltuvuuden vähentymistä.

Ympäristönsuojelulain tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että lakia soveltavat julkiset organisaatiot ja virkamiehet pystyvät antamaan kansalaisille turvaa ympäristön pilaantumisesta vastaan, ja että julkishallinto kykenee takaamaan kansalaisille oikeudenmukaiset mahdollisuudet vaikuttaa ympäristöä koskevaan päätöksentekoon. Lukuisat ympäristökonfliktit kertovat kuitenkin siitä, etteivät tavoitteet kaikissa tapauksissa täyty (Pettersson ym. 2017). Kansalaiset ovat joutuneet kamppailemaan ympäristönsä pilaantumisesta vastaan ja vaikutusmahdollisuuksiensa puolesta.

Ympäristönsuojelulaissa tai sen toimeenpanossa näyttää olevan vuotoja. Tässä artikkelissa pyrimme löytämään turvetuotantoon kohdistuvalla tarkastelulla syitä kansalaisten kokemaan epäluottamukseen julkisen järjestelmän kykyyn ja tahtoon säännellä luonnonvaroja hyödyntävää toimintaa niin, että ympäristönsuojelulakiin sisältyvät tavoitteet täyttyvät.

Emme tutki kysymystä oikeustieteen näkökulmasta vaan tieteellinen orientaatiomme on sosiologinen. Tutkimuskysymyksemme on seuraava: Miksi kansalaiset ovat kokeneet, että ympäristönsuojelulakiin perustuvalla sääntelyllä ei ole kyetty estämään vesistöjen pilaantumista eikä turvaamaan osallistumista ympäristöä koskevaan päätöksentekoon?

Ympäristöoikeudenmukaisuus tarkastelun viitekehystenä

Ympäristöoikeudenmukaisuus käsitteenä

Ympäristöoikeudenmukaisuus on osoittautunut hyödylliseksi näkökulmaksi tarkastella ympäristöhaittoja niistä kärsivien ihmisten kannalta. Joan Martinez-Alier (2019) on todennut, että ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulma tarjoaa tutkijoille linssin, jonka läpi ympäristökonfliktien analysoinneissa voidaan ymmärtää protestoinnin taustatekijöitä. Ympäristöoikeudenmukaisuuden peruslähtökohta on, että kaikilla ihmisillä on oikeus nauttia puhtaasta ja terveellisestä ympäristöstä ja puolustautua heihin kohdistuvia ympäristöuhkia vastaan (ks. Bullard 1993).

Ympäristöoikeudenmukaisuusajattelussa nostetaan keskiöön kysymys, kohteleeko luontoa hyödyntävä toiminta ihmisiä oikeudenmukaisesti ja sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Tunnettu ympäristöoikeudenmukaisuuden tutkija David Schlosberg (2004; 2007) katsoo, että ympäristöoikeudenmukaisuus ei tarkoita vain hyötyjen ja haittojen tasapuolista jakautumista vaan siihen kytkeytyvät yhtä lailla eri ihmisten ja sosiaalisten ryhmien tarpeiden tasa-arvoinen tunnustaminen, heidän toimintaedellytystensä mahdollistuminen sekä yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua reiluihin ympäristöä koskeviin päätöksentekoprosesseihin.

Alice Kaswan (2013) on tutkinut ympäristöoikeudenmukaisuuden toteutumista vähemmistöryhmien näkökulmasta. Hänen mukaansa ruohonjuuritason ja hajanaisen ympäristöoikeudenmukaisuusliikkeen mahdollisuudet puolustautua ympäristöuhkia vastaan ja vaikuttaa kansallisen tason päätöksentekoon ovat vähäiset. Toimijoilta puuttuvat usein tekniset ja taloudelliset resurssit osallistua monimutkaiseen päätöksentekoprosessiin, toisin kuin hyvin resursoituilla sidosryhmillä ja perinteisellä luonnonsuojeluliikkeellä (Kaswan 2013, 149–179). Kaswan tekee päätelmän, että ympäristölainsäädäntö ei ole pystynyt turvaamaan ympäristöoikeudenmukaisuutta.

Kaswan (2013) erittelee ympäristöoikeudenmukaisuuden paradigmoja todeten, että ympäristölakien taustalla on utilitaristinen periaate (mahdollisimman paljon hyvää mahdollisimman suurelle joukolle), kun taas ympäristöoikeudenmukaisuudessa painottuvat vähemmistöt, holistisuus, paikalliset olosuhteet ja kansalaisosallistuminen. Ympäristölainsäädäntö lähtee keskitetystä vallankäytöstä, kun ympäristöoikeudenmukaisuusliike on desentralisoitunut. Utilitaristisessa yleisen hyvän politiikassa on vaara, että paikallisia olosuhteita ei tunnisteta, jolloin vähemmistöjen oikeudet kyseenalaistuvat.

On kuitenkin hyvä huomata, että ympäristöoikeudenmukaisuuden käsitteestä ei ole yksimielisyyttä, vaan se on osin epämääräinen ja ongelmallinen (Schlosberg 2004). On kiinnitetty huomiota siihen, että ympäristöoikeudenmukaisuuden eri määritelmät ja tulkinnat korostavat ympäristön luontaista moniarvoisuutta ja monimuotoisuutta, minkä vuoksi “oikeudenmukaisuuden” määrittely on haastavaa (Schlosberg 2004). Oikeudenmukaisuuden määrittelyyn tuottaa vaikeuksia sekin, että samanaikaisesti voi olla päällekkäisiä epäoikeudenmukaisuuksia (Bell & Carrick 2018, 102).

Epätäydellisyydestä huolimatta käsite on todettu käyttökelpoiseksi tutkimuskohteemme kaltaisissa tarkasteluissa. Ympäristöoikeudenmukaisuuden tarkastelu synnyttää epistemologisen kysymyksen, kenen tieto on oikeaa tietoa ympäristöä koskevassa päätöksenteossa. Davies ja Mah (2020) korostavat tavallisten ihmisten tuottaman tiedon merkitystä, koska he kohtaavat ympäristöriskejä ja -vaaroja. Kirjoittajien mukaan on hyödyllistä tehdä tapaus-tutkimuksia yhteisöjen tavoista havaita, todistaa ja tulkita ympäristöön liittyviä ongelmia.

Tutkimuksissa on syytä arvostaa ympäristöaktivismia ja kansalaisten kykyä tunnistaa joka-päiväisessä elämässään ympäristössä ilmeneviä haittoja. (Davies & Mah 2020.)

Deliberatiivisen demokratian mallissa painotetaan kansalaisten suoraa osallistumista päätöksentekoon, millä pyritään takaamaan intressien laajempi ja tasapuolisempi huomioon ottaminen päätöksissä (Kyllönen 2006, 595). Allen (2020) korostaa kansalais-tiedon merkitystä ympäristöongelmien tutkimisessa. Hän pitää tärkeänä, että kansalaiset voivat olla mukana tutkimuksen jokaisessa vaiheessa; ympäristöongelman määrittelemisessä, tiedonkeruussa ja analyysin tekemisessä. Hän uskoo, että yhteistyössä paikallisten yhteisöjen kanssa tuotettu tieto voi vahvistaa tieteen mahdollisuuksia tuoda uutta tietoa kiistanalaisiin ympäristöriskeihin ja -ongelmiin sekä auttaa ympäristökiistojen ratkaisemista. Tutkimuskirjallisuudessa tosin on kehoitettu suhtautumaan varovaisesti osallistumiseen yleislääkkeenä ympäristöongelmiin (Chilvers 2008).

Ympäristöoikeudenmukaisuuden analysoimisen hyöty ei rajoitu vain siihen, että sen avulla voidaan tunnistaa ja tulkita ihmisen kokemia epäoikeudenmukaisuuden tuntemuksia. Käsitteestä käydyssä keskustelussa on puhuttu “kriittisestä ympäristöoikeudenmukaisuudesta” (Pellow 2018). Ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulma voi paljastaa yhteiskunnan eriarvoisuuden ja sorron muotoja sekä sosiaalisesti epäoikeudenmukaisia ratkaisuja. Lisäksi analyysit voivat tuoda esille ongelmia demokratian toimivuudessa ja kansalaisten osallisuudessa. (ks. Pellow 2018.)

Ympäristöoikeudenmukaisuuden problematiikka on nähty kolmitasoisesti; globaalina, valtiollisena ja paikallisena. Globaali näkökulma tulee esille selvimmän ilmastonmuutoksen hillinnässä kiinnittämällä huomion valtioiden yhteistyöhön ja yhteiseen vastuuseen vähentää kasvihuonepäästöjä. Valtiollinen näkökulma kytkee oikeudenmukaisuuden ympäristöä koskevaan lainsäädäntöön ja ympäristöä rasittavan toiminnan sääntelyyn. Paikallinen näkökulma painottaa ihmisten kokemuksia ja havaintoja. (Järvelä ym. 2020). Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena on, miten turvetuotannossa valtiollisen tason sääntely toimii paikallisen tason näkökulmasta. Käsittelemme ympäristöoikeudenmukaisuutta yhteiskuntatieteellisistä, emme oikeustieteellisistä lähtökohdista. Tutkimuksemme lukeutuu kriittisen ympäristöoikeudenmukaisuuden suuntaukseen (ks. Pellow 2018).

Ympäristöoikeudenmukaisuus on noussut tärkeäksi näkökulmaksi energiamurroksessa. Sen yhteydessä on alettu käyttää käsitettä energiaoikeudenmukaisuus, millä tarkoitetaan sitä, että siirryttäessä fossiilisten raaka-ainekäytöstä uusiutuviin energialähteisiin pitäisi kohdella eri ihmisryhmiä reilusti ja tasapuolisesti. Uhkana on pidetty sitä, että energian saatavuudessa ja hinnassa tapahtuvat muutokset aiheuttavat vaikeuksia vähävaraisille ihmisille. (ks. Heiskanen ym. 2021.)

Energiamurros tuo esille energian tuottamiseen ja kuluttamiseen kohdistuvat kiistat sekä energiantuotannon poliittisuuden ja julkisen sektorin roolin energiantuotannon sääntelyssä. Kuten tutkimuskohteemme tapauksessa myös energiamurroksessa on energian tuottajien ja paikallisten asukkaiden välillä kiistely siitä, kuka saa energiantuotantoprosesseissa toimijuutta ja miten julkinen sektori sääntelee energiantuottajien ja kansalaisten välisiä suhteita ja oikeuksia. (Hess 2018.) Kysymys, miten energiantuotannon prosessissa hyödyt ja haitat jakautuvat, voi koskea tuotantoprosessin eri vaiheita (ks. Healy & Barry 2017). Tässä tarkastelussa huomiomme kohdistuu tuotantoprosessin alkupäähän eli siihen, miten paikalliset asukkaat kokevat energiantuotannon käyttöön nostettavan turpeen pilaavan ympäristöä ja haittaavan ihmisten elämää.

Ympäristöoikeudenmukaisuuden käsitteen käyttökelpoisuutta tutkimuksellisena ja hallinnollisen sääntelyn työkaluna on pyritty parantamaan erottelemalla oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia. Ulottuvuuksien voi katsoa olevan niitä linssejä, joiden läpi oikeudenmukaisuuden toteutumista on hyödyllistä tarkastella. Tunnettu on Schlosbergin (2013) esittämä jaottelu perusulottuvuuksiin, joita ovat: 1) jako-oikeudenmukaisuus eli distributiivinen ulottuvuus, 2) menettelytapoihin ja päätöksentekoon keskittyvä, proseduraalinen ulottuvuus, 3) erilaisten tarpeiden, kulttuurien ja näkökulmien tunnustamiseen liittyvä

tunnustava ulottuvuus ja 4) toimintamahdollisuuksien ja kyvykkyysien oikeudenmukaisuuden ulottuvuus. Näitä ulottuvuuksia on käytetty myös energiaoikeudenmukaisuuden tarkasteluissa (Jenkins ym. 2018).

Tätä luetteloa on täydennetty lisäämällä siihen viides (5) ulottuvuus, joka on jo toteutuneiden epäoikeudenmukaisuuksien korjaamiseen keskittyvä eli restoratiivinen oikeudenmukaisuus (McCauley & Heffron 2018). Lisäksi erityisesti ilmastonmuutoksen yhteydessä on käytetty kosmopoliittisen oikeudenmukaisuuden (6) ulottuvuutta (esim. Heffron & McCauley 2018), jolla viitataan globaaliin vastuuseen ja oikeudenmukaisuuden toteutumiseen ilmaston lämpenemisen estämisessä. (Järvelä ym. 2020.)

Tunnustavan oikeudenmukaisuuden merkitys ympäristökongflikteissa

Kun ympäristökongfliktia analysoidaan Schlosbergin (2013) esittämien ympäristöoikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien avulla, vastauksia on etsittävä seuraaviin oheisessa taulukossa 1 esitettyihin kysymyksiin.

Taulukko 1. Ympäristöoikeudenmukaisuuden ulottuvuudet

Table 1. Dimensions of environmental justice

Oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet	Jako-oikeudenmukaisuus	Proseduraalinen oikeudenmukaisuus	Tunnustava oikeudenmukaisuus	Toimintamahdollisuuksien ja kyvykkyysien oikeudenmukaisuus
Keskeiset kysymykset	Jakautuvatko hyödyt ja haitat oikeudenmukaisesti intressipiirien kesken?	Pystyvätkö ympäristöhaittaa kokevat vaikuttamaan suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseihin?	Tunnustetaanko haittaa kokeneiden havainnot, oikeudet ja tarpeet?	Voivatko asukkaat toimia omassa toimintaympäristönsään valitsemallaan tavalla ja arvostetaanko kansalaisten kykyä vastustaa oman toimintaympäristönsä pilaantumista?

Hyötyjen ja haittojen jakautuminen oikeudenmukaisesti on ympäristöoikeudenmukaisuuden peruskysymys, mutta siihen vastaaminen ei valaise oikeudenmukaisuuden koko problemaa. Kansalaisten oikeudenmukaisuuden tunne riippuu suuresti myös menettelytapojen oikeudenmukaisuudesta eli siitä, pystyvätkö he vaikuttamaan lähiympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon. Ympäristökongflikteissa menettelytapojen oikeudenmukaisuudella on kiinteä yhteys tunnustavaan ulottuvuuteen eli siihen, tunnustetaanko ihmisten tarpeet, oikeus ja kyvykyys osallistua tasavertaisesti ympäristöön vaikuttavan toiminnan sääntelyyn. (Schlosberg 2013.)

Tunnustavaa oikeudenmukaisuutta voidaankin pitää keskeisenä ulottuvuutena, kun selvitetään kansalaisryhmän asemaa luonnonvarojen hyödyntämistä koskevassa kiistassa. Konfliktitilanteessa kansalaiset eivät pysty puolustamaan oikeuksiaan ilman, että heidät tunnustetaan tasavertaiseksi osapuoleksi konfliktin sääntelyjärjestelmässä. Filosofisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa tunnustuksellisuus on saanut lisääntyvää huomiota (Hirvonen 2020). Axel Honnethin (2001) tunnustuksellisuuden teoria korostaa ihmisen ja ihmisryhmien kamppailua tulla tunnustetuksi. Hän katsoo, että kautta aikain ihmiset ovat hakeneet tunnustusta kansojen ja ihmisryhmien oikeuksille. Hän myös korostaa, että oikeudenmukaisuuden konfliktit ovat perimmäisessä mielessä tunnustuskamppailuja (ks. Huttunen 2016; Honneth 2001, 54).

Kansanliikkeiden toimintaedellytyksiin vaikuttaa se, millä ehdoilla ja missä tilanteessa liikkeelle tai sen edustajille myönnetään tunnustettu puhujastatus tai se evätään. Poliittisessa tunnustuskamppailussa epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia syntyy, jos kansanryhmän (esimerkiksi vesien pilaantumisesta haittoja kärsivien) argumentteja ei välitetä kuunnella eikä haluta antaa sille relevantin puhujan asemaa. Tunnustetuksi tuleminen edellyttää osapuolten välistä tasavertaisuutta ja dialogisuutta. Ongelman muodostaa usein se, että valtaapitävät näkevät riskittömämpänä suhtautua välinpitämättömästi vasta-argumentteihin ja olla tunnustamatta toista osapuolta. (Hirvonen 2020, 17–18).

Ympäristökonflikteissa osapuolten välisen tasa-arvon kannalta on oleellista, minkälainen tieto tunnustetaan relevantiksi eli kenen esittämän tiedon perusteella päätöksiä tehdään. Risto Willamon (2005, 14) mukaan ympäristöongelman toteamisessa teknisellä luonnontieteellisellä tiedolla on ylivalta. Ympäristön pilaantumista katsotaan tapahtuneen, jos se voidaan mitata vakiintuneilla tieteellis-teknisillä menetelmillä. Pintavesien ekologisessa luokittelussa arvioidaan ensisijaisesti vesistön biologista tilaa ottaen huomioon kokonaisravinteet, pH ja happipitoisuus sekä hydrologis-morfologiset (mm. säännöstely ja vaellusesteet) laatutekijät (Ympäristö.fi 2020).

Vastakkainasettelu paikallisen tiedon ja tieteellisen tutkimustiedon välillä on yleinen ilmiö luonnonvarojen käyttöä koskevissa paikallisissa kiistoissa. On havaittu, että luonnontieteisiin nojaavilla tahoilla on taipumus suhtautua vähättelevästi kansalaistiedon merkitykseen ja toisaalta paikalliset ihmiset tuntevat epäluottamusta luonnontieteellistä tietoa korostavaa viranomaistoimintaa kohtaan. Tällaisen päätelmän ovat tehneet esimerkiksi Varjopuro (1997) ja Peuhkuri (2000), jotka ovat tutkineet Saaristomeren paikallisten asukkaiden sekä kalankasvattajien ja kalastajien välistä konfliktia.

Politiikassa on kyse useiden toimijoiden vallankäyttöön kytkeytyvästä tunnustuskamppailusta. Ratkaisevassa asemassa on toimija, jolla on käsitteellistä ja normatiivista valtaa määrittellä tunnustussuhteiden sisältöjä (Koskinen 2020, 161–162). Turvekiistan kaltaisessa konfliktissa normatiivisessa valta-asemassa on julkisen vallan toimija, joka päättää, ketkä otetaan mukaan kiistaa aiheuttavan toiminnan sääntelyjärjestelmään. Oleellinen kysymys on, kuinka inklusiivinen sääntelyjärjestelmä on ja kuinka se mahdollistaa kansalaisvalvonnan ja kansalaisvalppauden tuottamat havainnot. Demokratian pelisääntöjen mukaan myös vähemmistöryhmien osallisuus tulee tunnustaa, jotta ryhmät pääsevät käymään kamppailua oikeuksistaan tasavertaisista lähtökohdista.

Tunnustetuksi tuleminen tuottaa oikeudenmukaisuutta ja välinpitämätön suhtautuminen synnyttää epäoikeudenmukaisuuden tunnetta. Yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa tähän on viitattu rakenteellisen välinpitämättömyyden käsitteellä (Kaufman 1990; Salmi 2008). On havaittu, että yhteiskunnan hierarkkisessa rakenteessa ylätason vallankäyttäjien ja perustasolla elävien kansalaisten sosiaalinen etäisyys tuottaa välinpitämättömyyttä suhtautumista vähemmistöryhmien ongelmiin. Esimerkiksi Salmi (2008) on kuvannut, miten lasten asemaan ja ongelmiin suhtaudutaan välinpitämättömästi.

Ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulmasta tehdyissä tutkimuksissa on nostettu esiin epäoikeudenmukaisuutta synnyttävänä tekijänä se, että ympäristöpäätöksiin vaikuttavat ja niitä tekevät ihmiset, joihin haitat kohdistuvat vähiten todennäköisesti, mutta heille ja heidän edustamilleen tahoille voi olla päätöksistä hyötyä (Bell & Carrick 2018).

Kaswanin (2013) analyysi kertoo, että politiikan kentällä käytävässä tunnustuskamppailussa paikallisilla tai tapauskohtaisilla kansalaisyhteisöillä ei ole ollut niin suurta valtaa poliittisissa piireissä kuin teollisuuden intresseillä. Ympäristökonflikteja koskevassa tunnustuskamppailussa kansanliikkeellä on vastassa yhteiskunnalliseen valtaan, rakenteisiin ja identiteetteihin kiinnittyvät vahvojen toimijoiden, kuten energiatuotannon ja teollisuuden intressit. Paikallisista ongelmatilanteista nousseella vesistöliikkeellä ei ole myöskään samanlaista statusta kuin esimerkiksi pitkän historian omaavalla järjestäytyneellä luonnonsuojeluliikkeellä.

Vähemmistöryhmät voivat joutua alisteiseen asemaan myös siten, että ylimmät päätöksentekijät perustelevat kokonaisvaltaisia uudistuksia hyvää tarkoittavalla puheella, mutta eivät näe uudistusten tuottamia ongelmia etäällä valtokeskuksista eläville ihmisille. Ongelmien ilmetessä vastuuta ryhdytään välttämään tai siirtämään toisille (Salmi 2008).

Ympäristönhallinnan tausta-ajatukseksi on tunnistettu ekotaloudellinen malli, joka näkyy puheena voitosta ja tappiosta, kustannuksista ja hyödyistä. Luonnonvarojen käyttö on kannattavaa, jos suojelutoimista (esimerkiksi puhdistusmenetelmistä) ei koitu voiton tuottamisen estäviä kustannuksia. Kansalaisten arvot ovat omaan luontosuhteeseen ja identiteettiin liittyviä subjektiivisia arvoja, jotka ovat yhteismitattomia taloudellisten arvojen kanssa, koska ne eivät ole rahassa mitattavissa. Näin ollen kansalaisten luontoarvoja ei useinkaan ekotaloudellisia arvoja korostavassa järjestelmässä tunnusteta. (Luhmann 2004; Centemeri 2014.)

Turve yhteiskunnallisena kiistakysymyksenä

Turvekonfliktien yleistyminen

Turpeen asemaa suomalaisessa energiapolitiikassa on käsitellyt Esa Ruuskanen kirjassaan *Suosta voimaa ja lämpöä* (Ruuskanen 2010). Vaikka turve on julkisen keskustelun kohteena, on turpeen nousua yhteiskunnalliseksi kiistakysymykseksi tutkittu historiallisesta perspektiivistä varsin vähän. Suomen soilta nostetun energiaturpeen käytön ensimmäinen vaihe ajoittuu sotien aikaan, jolloin turpeen käytöstä haettiin apua energiapulaan. Toinen vaihe kytkeytyy 1970-luvun alun öljykriisiin, jolloin öljyn tuonnin vaikeutuminen ja hinnan kallistuminen tuotti energian saatavuus- ja hintaongelmia. Valtio ryhtyi rajoittamaan energian käyttöä ja etsimään korvaavia energialähteitä. Valtioneuvosto valmisteli energiapoliittisen ohjelman, jossa tavoitteeksi otettiin turpeen nostomäärän monikymmenkertaisuus. Valtio otti vastuuta turpeen tuottamisesta energialaitoksille antamalla Valtion polttoainekeskuskeskukselle turpeentuottamistehtävän. (Ruuskanen 2010.)

Turpeen noston lisääminen edellytti entistä suurempien soiden ottamista turvetuotantoon. Turvetta alettiin nostaa myös koskemattomilta luontoarvoja sisältäviltä soilta. Luonnonsuojelijat ryhtyivät vastustamaan lisääntyvää soiden hyödyntämistä. Suomen luonnonsuojeluliitto vaati luonnontilaisten soiden suojelua ja erityisesti asutusalueiden lähellä olevien soiden säästämistä virkistystarkoitukseen. (Ruuskanen 2010, 17.)

Polttoturpeen kerääminen edellyttää suon kuivattamista, mitä alettiin tehdä samalla menetelmällä, millä suosta oli tehty peltoa tai pyritty edistämään metsän kasvua. Kuivatusvesi ohjattiin ojituksilla suorinta tietä vesistöihin. Myös metsäojitukset ja peltojen lannoitukset olivat jo lisänneet vesistökuormitusta. (Ruuskanen 2010, 131.)

Turvetuotanto aiheutti vesistöihin uusia valumalähteitä. Kun valumien havaittiin aiheuttavan vesien saastumista, syntyi alueellisia ja paikallisia turvekiistoja. Samalla vesien ja rantojen puhtautta puolustavista kansalaisista tuli turvetuottajien ja luonnonsuojelijoiden ohella kiistaan kolmas näkyvä osapuoli. (Lilleberg 2015.)

Turvekonfliktien lisääntyessä valtio alkoi sovittaa turvekiistaa säätämällä, että turpeen nostaminen suurimmilta soilta edellyttää ympäristöluvan ja vaatimalla vesienpuhdistusmenetelmien käyttöä ennen kuin vedet valuvat vesistöihin (Ruuskanen 2010, 126–130). Se, että näillä valtion sääntelytoimilla ei saatu aikaan kansalaisia tyydyttävää ratkaisua, kuvaa turvekiistan ongelmallisuutta.

Julkiset turvekiistat ovat herättäneet 2000-luvulla tutkijoiden kiinnostuksen. Media-analyysit osoittavat, miten jyrkkiä vastakkaiset mielipiteet ovat (Lilleberg 2015). Tutkimuksissa on myös tullut esille, että laajan vastustuksen lisäksi paikkakunnilla turvetuotantoa kannatetaan sen tuomien työpaikkojen ja verotulojen vuoksi (Syrjämäki 2013). Turvekonfliktien tarkastelut osoittavat, että kansalaisten kritiikki kohdistuu ennen muuta viranomaisiin, jotka heidän mielestään myöntävät ympäristölupia liian helposti eivätkä

valvo lupien noudattamista (esim. Jankkari 2012; Syrjämäki 2013; Albrecht & Ratamäki 2016; Hanhilahti 2016; Pölonen ym. 2017; Palttala 2020).

Keski-Suomi sopii turvekiistoja koskevan tutkimuksen kohdealueeksi. Maakunnassa on runsaasti suoalueita, ja valtaosa 1960-luvun jälkeen rakennetuista suurimmista lämpövoimalaitoksista käyttää polttoaineena turvetta. Maakunnassa pitää pääkonttoriaan ja on harjoittanut laajaa turveliketoimintaa valtakunnan suurin turveyritys, valtioenemmistöinen Neova Oy (entinen Vapo Oy). Lisäksi alueella toimii joukko pienempiä turvealan yrityksiä. Maakunnan matalat vesistöt ovat alttiita pilaantumaa valumavesien seurauksena. Turpeen nostoalueita sijaitsee erityisesti Saarijärven ja Keuruun reittivesien tuntumassa.

Esimerkin turpeen kiistanalaisesta asemasta Keski-Suomessa tarjoaa Keuruun vesistön Kalmuneva-Martinjärveä koskeva konflikti. Paikalliset asukkaat vaativat turpeennoston lopettamista Kalmunevalta, koska heidän havaintojensa mukaan turvetuotantoalueelta lähtevät valumat pilaavat Martinjärven vesiä ja rantoja. Asukkaat kokivat, että heidän huoltaan lähivesien tilasta ei oteta vakavasti eikä heidän oikeuttaan puhtaaseen vesiympäristöön tunnusteta. Konflikti sai runsaasti julkisuutta ja siitä tuli näkyvä oikeustapaus. Lopulta asukkaiden määrätietoisien ja vuosikautia kestäneiden oikeustaistelun tuloksena turpeen nosto Kalmunevalta päättyi vuoden 2015 lopussa, kun KHO oli vahvistanut (ks. KHO 2015) Vaasan hallinto-oikeuden päätöksen. (Palttala 2020; Alanko 2021.)

Ilkeä ongelma

Turvetuotantoon liittyvä vesistöongelma on monitahoinen. Sillä on nk. ilkeiden ongelmien piirteitä (Rittel & Webber 1973; Roberts 2000). Tällaisten ongelmien luonteeseen kuuluu, että ne näyttävät erilaiselta riippuen siitä, mistä suunnasta niitä katsoo. Ongelmalla ei ole alkua eikä välttämättä loppuakaan. On epäselvää, kenen tehtävänä ongelman ratkaiseminen tulisi olla. Kaikkia ilkeitä ongelmia ei pystytä ratkaisemaan tai ratkaisu syntyy jonkin toisen ongelman käsittelyn yhteydessä, ikään kuin sivutuotteena. Etukäteen ei voida tietää, saadaanko ongelma ratkaistuksi. Vaikeusaste tulee esiin vasta, kun ongelman intressipiirit ryhmittyvät ja ratkaisuyritykseen ryhdytään. (ks. Vartiainen ym. 2013.)

Turvemaiden lähivesistöjen pilaantumisen tekee ilkeäksi ongelmaksi se, että pilaantumista on tapahtunut vähä vähältä etenevän pitkäkestoisen prosessin vaikutuksesta. Ei ole mahdollista näyttää paikkaa tai kertoa aikaa, milloin ja millaisena ongelma on syntynyt. Pilaantumista ilmenee erilaisena eri paikoissa ja eri aikoina. Ongelman yleinen tunnistaminen oli etenkin sen alkuvaiheessa hankalaa, koska kansalaisten havainnot olivat epämääräisiä ja vaatimukset sen ratkaisemisesta täsmentymättömiä (Möttönen ym. 2020, 36–37).

Ympäristöä koskevat huolet resonoivat huonosti poliittis-hallinnollisen järjestelmän kanssa. Viranomaisten reagoitiin vaaditaan totutusta tilasta suuresti poikkeava tapaus tai asiantila. Äkilliseen ongelmaan reagoidaan helpommin kuin vähitellen kehittyvään epäkohtaan, vaikka se aiheuttaa samanlaisia tai pahempiakin seurauksia. (Luhmann 2004.)

Turvekiistan visaisuus näkyy myös siten, että kansalaisten havaitsemaan vesien saastumiseen on hankala osoittaa yhtä syytä. Saastumista voivat aiheuttaa turvetuotannon ohella muutkin lähteet kuten metsäojitukset ja maatalouden päästöt. Monista lähteistä tulevaa hajakuormitusta ei ole helppo havaita ja siihen on vaikea löytää ratkaisua. Vesistöjen pilaantumisen ongelman monitahoisuus on tullut esiin Geologian tutkimuskeskuksen sedimenttitutkimuksissa, joissa on todettu, että ihmisten toiminta on aiheuttanut vesien pilaantumista, mutta ei pystytä erottamaan eri tekijöiden vaikutuksia (GTK 2020).

Tehtaiden ja taajamien jätevesipäästöt ovat aikaisemmin pilanneet vesistöjä ja aiheuttaneet paikallisia konflikteja (ks. Konttinen 1994; Ylönen 2011). Kansanliikkeet ovat nostaneet vesien saastumistapauksia julkisuuteen ja vaatineet viranomaisia puuttumaan ongelmiin. Tunnistetusta lähteestä aiheutuneet pistekuormitukset on saatu puhdistamojen avulla niin hyvin kuriin, että on puhuttu vesiensuojelun menestystarinasta (Vuori & Korjonen-Kuusipuro 2018, 51). Sen sijaan on havaittu ympäristöhallinnon kyvyttömyys

puuttua monista lähteistä tulevaan hajakuormitukseen kuten metsäojitusten vaikutuksia tutkinut Lea Halonen (2016) on todennut väitöskirjassaan.

Turvekiistan ongelmallisuus ilmenee myös siten, että kansalaiset ja viranomaiset katsovat vesien tilaa eri näkökulmista. Kansalaiset perustavat väitteensä turvetuotannon aiheuttamasta vesien pilaantumisesta omiin havaintoihinsa. Viranomaiset vetoavat veden laadun mittauksiin sekä Suomen ympäristökeskuksen vesistöjen tilaa koskevaan luokitukseen (Ympäristö.fi 2019).

Aineistot analyysin perustana

Tämä synteetitarkastelu yhdistää useampia aineistoja ja analyysejä. Lähtöaineisto on vuonna 2016 julkaistu kyselytutkimus, jolla selvitettiin Saarijärvenreitin kuntien asukkaiden arvioita vesiluonnon merkityksestä, veden laadusta ja veden laatuun vaikuttaneista tekijöistä (Möttönen ym. 2016). Kyselylomakkeessa oli myös tilaa avoimille vastauksille. Kysely toteutettiin niin, että Väestörekisterikeskus teki otoksen Saarijärven reitin kuntien Kyyjärven, Karstulan, Saarijärven ja Uuraisten yli 18 vuotta täyttäneistä asukkaista, joille kyselylomake lähetettiin. Vastaajajoukkoon otettiin sekä vakituksia asukkaita että niitä, jotka omistavat vapaa-ajan asunnon alueen kunnissa, mutta joiden kotikunta on jokin muu kunta. Kummastakin ryhmästä saatiin edustava otos. Koko otoksen suuruus oli 2000 henkilöä. Vastaajia oli kaikkiaan 478 eli vastausprosentti on 23,9. (Möttönen ym. 2016.)

Vastaajien taustatietojen ja kuntakohtaisten väestötietojen perusteella emme havainneet mitään olennaista, mikä asettaisi saatujen tietojen yleistettävyyden kyseenalaiseksi. Aineiston analysoinnissa käytettiin pääasiassa kvantitatiivisia menetelmiä kuten suoria jakautumia, ristiintaulukointia ja korrelaatioanalyysiä. (Möttönen ym. 2016.)

Kyselytutkimuksen pohjalta lisäaineistoa hankittiin vuosina 2018–19 kahdella ryhmähaastattelulla. Ryhmähaastatteluihin osallistui vesistöliikkeen kansalaisaktiiveja, osin samoja henkilöitä molempiin. Toisessa haastattelussa tutkijat esittivät alustavat päätelmät ensimmäisestä haastattelusta. Tilaisuudessa saatiin edellistä haastattelua tarkentavaa ja täydentävää tietoa.

Kysely- ja haastatteluaineistoa täydennettiin vielä dokumenttiaineistolla, joka kerättiin Pelastetaan reittivedet -yhdistyksen pöytäkirjoista, julkilausumista, lehtikirjoituksista ja muista kirjallisista lähteistä. Tämän analyysissä erityisten sisällönanalyysimenetelmien käyttöä ei katsottu tarpeelliseksi.

Kyselytutkimuksen tulokset on esitetty tutkimusraportissa *Ei vettä rantaa rakkaampaa* (Möttönen ym. 2016). Saarijärven reittikuntien asukkailla oli melko yhtenäinen näkemys vesistön kunnan huonontumisesta ja sen syistä. Kyselyyn vastanneista 61 prosenttia arvioi, että vesien tila on huonontunut.

Pilaantumisen syiden arvioinnissa asukkaat pitivät turvetuotantoa suurimpana vesien saastuttajana. Kolme neljästä huonontumista kokeneesta vastaajasta katsoi turvetuotannon vaikuttaneen veden pilaantumiseen erittäin paljon (56 %) tai paljon (18 %). Metsien ja soiden ojitusten osalta vastaavat osuudet olivat 37 ja 25 prosenttia. Kolmanneksi suurimpana pilaajana pidettiin peltojen lannoitusta, jonka kohdalla prosenttiosuudet olivat 19 ja 26. Kyselyn vastaajista 28 prosenttia oli täysin samaa mieltä väitteen kanssa, että turvetuotanto pitäisi lopettaa kokonaan ja 20 prosenttia vastaajista oli väitteen kanssa jokseenkin samaa mieltä. (Möttönen ym. 2016.)

Samansuuntaisia päätelmiä turvetuotantoon suhtautumisessa ovat saaneet Keski-Suomen vesistöjä koskeneissa tutkimuksissaan Syrjämäki (2013), Jankkari (2012) ja Riipinen (2018). Turvetuotantoa koskevan tarkemman analyysin perusteella voitiin tehdä päätelmä, että turvetuotannolla ei ole Saarijärven reitin varren asukailta saatua sosiaalista toimilupaa (Konttinen ym. 2018).

Haastattelu- ja dokumenttiaineistoihin perustuen CORE-hankkeen yhteydessä julkaistiin tutkimusraportti *Keskisuomalainen turveprotesti. Pelastetaan reittivedet -yhdistyksen tarina*

(Möttönen ym. 2020). Tässä tutkimuksessa haastattelu- ja dokumenttiaineistojen analyysit toivat esille, miten vesistöhaittoja kärsineet kansalaiset yhdistivät voimansa perustamalla vesistöjen puhtautta puolustavan yhdistyksen, koska he kokivat, ettei heidän vesistöhuoliansa oteta vakavasti. Kansalaisten protestien ja toiminnan kärki kohdistui julkiseen turvetuotannon sääntelyjärjestelmään. Kansalaisten mielestä ympäristönhallinta suojelee turvetuotantoa, mutta ei asukkaille tärkeitä vesistöjä (Möttönen ym. 2020.).

Turvetuotannon tunnustuskamppailun luonne tulee esille haastattelu- ja dokumenttiaineistoissa siinä, miten PRV:n johtajiin suhtauduttiin, kun he pyrkivät kertomaan huolensa ja tekemään aloitteita valtakunnan tason poliittiselle ja viranhaltijajohdolle. Yhdistyksen puheenjohtaja Koppinen ja sihteeri Niemi kertoivat pyrkineensä saamaan kansanedustajia koolle, jotta he voisivat välittää informaatiota kansalaisten vesistöongelmista. Henkilökohtaisten suhteiden avulla he saivat kokoukselle ajan ja listan kutsuttavista kansanedustajista, mutta tilaisuuteen ei tullut osallistujia. Joukko kansanedustajia oli samaan aikaan kuulemassa eduskuntatalossa turvetuottajien vaatimuksia. (Möttönen ym. 2020.)

Vieraillessaan ympäristöministeriössä PRV:n johtohenkilöt kertoivat kansliapäällikölle, että turvetuotanto likaa edelleen Keski-Suomen vesistöjä. Miesten mukaan kansliapäällikkö oli hämmästyneenä sanonut, että hänelle on kerrottu, että turvetuotannon päästöongelmat on ratkaistu, mutta kun kuuntelee teidän selvitystä, niin asiahan taitaa olla vielä “ihan vaiheessa” (Möttönen ym. 2020, 124). Kun pääministeri Juha Sipilältä kysyttiin hänen Keski-Suomen vierailunsa aikana turvevesien pilaamisongelmasta, hän vastasi uskovansa “*Vapo Oy:n edustajilta saamiinsa vakuutuksiin, joiden mukaan toiminnan jätevedet pystytään nykytekniikalla puhdistamaan*” (Doagu 2017).

PRV:n pöytäkirjoista ja kannanotoista on luettavissa, miten monella tavalla yhdistys pyrki pitämään yhteyttä poliittisiin päättäjiin. PRV teki ennen 2019 eduskuntavaaleja yhdessä muiden järjestöjen kanssa omat esityksensä hallitusohjelmaan. Esityksessä vaadittiin turvetuotannon tarkempaa valvontaa ja turvetuotannon lopettamista lyhyen siirtymäkauden jälkeen. (Möttönen ym. 2020, 122–128.)

Tässä artikkelissa jatketaan ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulmasta aineistojen systematisoinnilla ja analysoinnilla kansalaisten ja julkisen ympäristöhallinnon vuorovaikutuksen tarkastelua. Tarkastelemme sekä sitä, miten kokemukset julkisen järjestelmän kanssa ovat tuottaneet kansalaisille epäoikeudenmukaisuuden tunnetta, että sitä, mitkä ovat olleet vuorovaikutuksen ongelmallisimmat asiat ja tekijät. Kansalaisten käsityksiä kuvaavat sitaattit on otettu kyselytutkimuksen avoimista vastauksista sekä haastattelu- ja dokumenttiaineistosta.

Epäoikeudenmukaisuuden tunne ja osattomuuden kokemus

Turvekiista kärjistyy

Haastatteluaineiston mukaan vesien pilaantumisen ensimmäiset merkit alkoivat Keski-Suomessa näkyä kalastajien käyttämien välineiden limoittumisena. Myös mökkiläiset alkoivat havaita rantojen liettymistä ennestään puhtaissa järvissä. Kylillä alettiin 1980- ja 1990-luvuilla kysellä, “*mitä meidän järvillemme tapahtuu*”. Kun maaseudun väki esitti huolensa viranomaisille, heitä ei uskottu. Haastatteluissa ihmiset sanoivat, että havaintoihin vesien pilaantumisesta viranomaiset vastasivat “*onko näyttöä*” tarkoittaen veden laatumittareiden tuloksia sekä todeten, että “*ei sitä [pilaantumista] oman laiturin nokasta tujottamalla voi ruveta arvioimaan*”. Ikänsä järvien ja jokien rannalla asuneista tuntuivat loukkaavalta puheet, että he eivät osaa erottaa puhdasta ja likaista vettä toisistaan. (Möttönen ym. 2020, 33–34.)

Asukkaiden kertomukset vesien pilaantumisesta elivät pitkään epämääräisenä hälynä. Kylillä käytyjen keskustelun ohella vesien huonosta kunnosta kertovaa kirjoittelua alkoi näkyä maakunnan lehdissä. Lisää konflikteja alkoi esiintyä 2000-luvun alussa. Julkinen keskustelu vilkastui siitä, ovatko järvien ja jokien vedet pilaantuneet ja mistä mahdollinen

pilaantuminen johtuu. Kansalaiset toivat esille, että pilaantumisen merkit alkoivat näkyä tai ainakin ne lisääntyivät, kun turpeennostosoiat avattiin vesistöjen läheisyydessä. *“Vedet ovat huonontuneet, kun turvetuotanto aloitettiin”*, totesi kyselytutkimukseen vastannut asukas. (Möttönen ym. 2020.)

Asukkaiden ensimmäisenä kollektiivisena protestina ja merkinä mobilisoitumisesta voidaan pitää vetoomuksen keräämistä Saarijärven reitin vesien pilaantumista vastaan. Vetoomusadressiin saatiin reitin kunnista (Karstula, Kyyjärvi, Saarijärvi, Uurainen) allekirjoituksia yli 3400, mikä oli noin 18 prosenttia kuntien asukkaiden yhteismäärästä. Vetoomus luovutettiin ympäristöministeri Paula Lehtomäelle (kesk.) vuonna 2009. Vetoomuksessa tunnistettiin, että vesien pilaantumiselle on monta lähdeä ja vaadittiin valtiovallalta korjaavia toimia. (Möttönen ym. 2016.)

“Vesistön tilan huononeminen johtuu pääosin hajakuormituksesta: suo-ojituksista, turvetuotannosta sekä maa- ja metsätaloudesta. Valtion rooli rahoittajana ja toimijana kaikissa vesistöä kuormittavissa toiminna on merkittävä. Sen vuoksi valtiovallan pitää ottaa myös vastuu asioiden korjaamisesta”. (Vetoomus Saarijärven reittivesistön puolesta 2009.)

Turvekiista kärjisty edelleen, kun Keski-Suomen 3. vaihemaakuntakaavan valmistelu aloitettiin maakuntahallituksen laatimispäätöksellä (Keski-Suomen liitto 2012). Kaavaseloosteessa (Keski-Suomen liitto 2015, 5) todetaan, että kaavan valmisteluperiaatteissa energihuollon ja luonnonsuojelun intressit on huomioitu:

“3. vaihemaakuntakaavan tavoitteena on turvata Keski-Suomen maakunnassa energihuollon tarvitseman turvetuotannon tarpeet ja turvata samalla suojellisesti arvokkaita suoluonnon kohteita”.

Kaavaa kutsuttiin turvekaavaksi. Kaavan laatimisen tarve tuli Jyväskylän kaupungilta, jonka energiayhtiö oli aloittanut 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä uuden turvetta ja biopolttoainetta käyttävän voimalaitoksen suunnittelun Päijänteen rannalle Keljonlahteen. Kaavaluonnokseen merkittiin myös alueita tuulivoimalle ja uusia suojeltavia soita. Monissa osissa maakuntaa asukkaat havaitsivat, miten paljon heidän vesistöjensä läheisyyteen merkittiin soita turpeennostoalueiksi. (Möttönen ym. 2020)

Kaavaprosessi toi turvekiistaan lisää osapuolia ja monimutkaisuutta. Kiista oli näkynyt julkisuudessa pääasiassa vesistöjen varren asukkaiden ja turvetuottajien välisenä keskusteluna. Turvekaavan sisällöstä käyty mitteliö siirsi kiistan painopisteen kansalaisten ja poliittis-hallinnollisen järjestelmän väliseksi. Kansalaisten kritiikki kohdistui Keski-Suomen liittoon, jonka puolueiden edustajista koostuva valtuusto teki lopullisen päätöksen kaavasta. (Möttönen ym. 2020.)

Kansalaisten epäoikeudenmukaisuuden tunteet tulivat esille kaavasta annetussa palautteessa. Vesistöjen lähelle turpeen nostoon osoitettuja laajoja suoalueita pidettiin vesiympäristöä pilaavina. Turvealuemerkintöjä vastustavia muistutuksia tuli 163, joista 66 prosenttia oli palautteista pro gradu -tutkielman tehneen Anna-Kaisa Tupalan luokittelun mukaan kärkeviä. Muistutusaikana Keski-Suomen paikallislehdissä julkaistiin 159 lehtikirjoitusta, joissa valtaosassa vastustettiin turvealueiden osoittamisia. (Tupala 2014.)

Turvetuotantoa vastustaneet kansalaiset kokivat vääränä, että heitä ei otettu vakavasti kaavan valmistelussa. Päästäkseen vaikuttavampaan asemaan turvetuotantoa sääntelevässä prosessissa he organisoituvat vuonna 2012 Pelastetaan reittivedet -yhdistykseksi (PRV), joka toimii kansalaisia edustavana organisaationa puolustaessaan maakunnan puhtaita vesiä ja vastustaessaan turvetuotantoa. Yhdistyksellä on henkilöjäseniä noin 50 ja siihen on liittynyt kalastus- ja vesiensuojeluyhdistyksiä ja muita paikallisia yhteisöjä. (Möttönen ym. 2020, 60–65.)

Yhdistyksen johto kertoi, että kun he pyrkivät välittämään viranomaisille tietoa vesien pilaantumisesta ja turvetuotannon vesiä pilaavasta vaikutuksista, heitä pidettiin yksittäisinä

protestoijina, joiden mielipiteet eivät vastaa yleistä käsitystä vesien laadusta ja turpeen noston vaikutuksista. Tämän vuoksi PRV halusi tutkimuksella selvittää, onko yhdistyksen toiminnalla kansalaisten tukea. Yhdistyksen yleiskokouksen 2014 hyväksymässä strategiassa ilmaistaan tarve tuottaa tutkimustietoa kansalaisten käsityksistä (Möttönen ym. 2020, 67).

Yhdistys teki aloitteen Keski-Suomen liitolle tutkimuksen tekemisestä asukkaiden käsityksistä vesien laadusta ja laatua uhkaavista tekijöistä. Kansalaisten turvekaavapalautteen myötä myös liiton yhdyskuntasuunnittelijat halusivat selvittää tarkemmin kansalaisten mielipiteitä. Liitto lupasi rahoittaa tutkimusta. Rahoittajiksi saatiin myös Saarijärven reitti-alueen kunnista Saarijärvi, Karstula ja Uurainen. Tutkimusta ryhtyivät tekemään Jyväskylän yliopiston ympäristöasioista ja kansalaisten osallistumisesta kiinnostuneet tutkijat Sakari Möttönen, Esa Konttinen ja Miikka Salo. (Möttönen ym. 2020.)

Tutkimus vahvisti, että yhdistyksen johtohenkilöiden ja vesistöliikkeen aktiivien esittämät tiedot vastaavat kansalaisten käsityksiä (Möttönen ym. 2016, 55–59). Tutkimuksen päärahoittaja Keski-Suomen liitto otti tutkimuksen seurauksena uuden kannan turvekiistaan. Se tunnisti maakuntaohjelman toimenpidesuunnitelmassa (Keski-Suomen liitto 2018, 16–17) kansalaistiedon merkityksen turvekiistassa toteamalla, että:

“kansalaisilta saatu palante 3. väihemaakuntakaavasta ja Saarijärven reitin kyselytutkimus osoittavat, että viranomaisten tiedot ja luokitukset vesistöjen tilasta sekä kuormittajista eivät vastaa kansalaisten käsityksiä”.

Liiton kannanottoa voi tulkita myös siten, että se ymmärsi kansalaisten protestoinnin taustalla olevan epäoikeudenmukaisuuden tunteen. Tunnustus jäi kuitenkin turvekiistan näkökulmasta symboliseksi, koska liitolla ei ollut roolia eikä maakuntakaavalla vaikutusta turvetuotannon sääntelyjärjestelmässä.

Osattomuus turvetuotannon lupa- ja valvontaprosessissa

Ympäristöoikeudenmukaisuuden keskeinen kysymys on, onko ihmisillä tarve, oikeus ja kyvykyys osallistua tasavertaisesti ympäristöön vaikuttavan toiminnan sääntelyyn (Schlosberg 2013). Tutkimusaineistosta voi tehdä päätelmän, että kansalaisten näkökulmasta ongelmaksi on muodostunut heidän oikeutensa ja kyvykkytensä osallistua ympäristölupien käsittelyprosessiin, heidän tarpeidensa ja huolensa tunnustaminen sekä heidän arvojensa huomioon ottaminen.

Pelastetaan reittivedet -yhdistyksen aktiivit tekivät päätelmän, että turvetuotannon aiheuttaman vesien pilaamisen ehkäiseminen onnistuu vain, jos he pystyvät vaikuttamaan ympäristölupaprosessiin, joka on Kauppilan (2016, 37) mukaan tärkein turvetuotantoa sääntelevä järjestelmä. Siinä ratkeaa, tuntevatko kansalaiset saavansa ympäristönsuojelulla luvun mahdollisuuden vaikuttaa lähiympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon ja suojaa turvealueiden lähivesien virkistysarvon vähenemistä vastaan.

Turvetuotannon virallinen ympäristölupaprosessi alkaa, kun turvetuottaja toimittaa hakemuksen lupaviranomaiselle eli aluehallintovirastolle (AVI). Hakemuksesta pyydetään lausuntoja ja se asetetaan nähtäville, jolloin asianosaisille avautuu mahdollisuus tehdä muistutus. Toinen tärkeä viranomainen prosessissa on alueellinen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY), joka antaa lausunnon lupahakemuksesta ja valvoo lupaehtojen noudattamista. Myönteisestä luvasta voi hakea muutosta valituksella Vaasan hallinto-oikeuteen. Sen päätöksestä voi hakea jatkovalituslupaa korkeimmalta hallinto-oikeudelta. (ks. esim. Nikkilä 2013, 29–35, Kauppila 2016.)

PRV on avustanut asukkaita ja ollut itse mukana muistutusten ja valitusten tekemisessä. Yhdistyksen edustajien mukaan ELY-keskuksen lausunto vaikuttaa ratkaisevasti siihen, minkälaisena lupa myönnetään tai evätäänkö se. Tämän vuoksi PRV on pyrkinyt vaikuttamaan ELY-keskuksen lausuntoon.

Toisin kuin Keski-Suomen liitossa, *Ei vettä rantaa rakkaampaa* -tutkimus (Möttönen ym. 2016) ei saanut PRV:n johdon näkemysten mukaan aikaan muutosta ELY-keskuksen viranhaltijoiden suhtautumisessa turvetuotantoon. Heidän mielestään ELY pysyi turvetuotannon tukijana. PRV koki, että keskuksen kantaan vaikuttaa valtion hierarkkinen elinkeinopoliittisia ja taloudellisia tekijöitä painottava ohjaus. Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) ohjauksen alaisena ELY-keskuksella on – toisin kuin maakuntaliitoilla – vähän paikalliset olosuhteet huomioon ottavaa itsenäistä toimivaltaa. Toisena tekijänä PRV pitää ELY-keskuksen ja turvetuottajien, etenkin Vapo Oy:n, läheisiä suhteita.

“Me alettiin seurustelemaan ELY:n viranomaisten kanssa ja meistä tuli hyvät kaverit. Sitten me huomattiin, että he ovat vielä parempia kavereita vapolaisten kanssa”. (PRV:n johtohenkilö. Kansalaisaktiivien haastattelu 22.8.2018).

Turvetuottajien mielipide edellä mainitun tutkimuksen tuloksiin tuli selväksi Vapon johtaja Ahti Martikaisen ja Vapolle vesien laadun mittauksia tekevän Insinööritoimisto Saloy Oy:n Tapio Salmisen mielipidekirjoituksissa (Martikainen 2016; Salminen 2016). Kirjoittajat korostavat, että turvetuotantoa koskevia päätöksiä ei voi perustaa kansalaisten mielipiteisiin, vaan veden laadun mittaustuloksiin, jotka heidän mielestään osoittavat, että turvetuotantoalueilta valuu puhdasta vettä (Martikainen 2016; Salminen 2016).

Ympäristöoikeudellisissa tutkimuksissa on todettu, että ympäristöluparatkaisu on työläs ja monentyyppisten oikeudellisten ja tosiasiallisten seikkojen selvitystä ja arviointia edellyttävä tehtävä. Sen vuoksi pidetään ymmärrettävänä, että lupaviranomainen käyttää päätöksen perustana luonnontieteellisen tiedon ja ajattelumallin mukaisia luokitteluja. Lupaviranomaiset eivät katso velvollisuudekseen perehtyä kriittisesti faktatiedon perusteisiin, kuten Kauppila asian ilmaisee: *“miksi se teki uudelleen sen, minkä lainsäätäjä ja vesienhoito-
viranomainen ovat jo tehneet?”*. (Kauppila 2016, 26.)

Kauppilan (2016) mukaan ympäristöoikeudellisen tutkimuksen valossa ongelmana voidaan pitää sitä, ettei lainsäädäntö kokonaisuutena varmista yhteisvesistövaikutusten (hajakuormituksen) hyvää hallintaa. Turvepäästöjen kohdalla kansalaiset kokevat seuraukset yhteisvaikutusten kautta. Heidän mielestään turvepäästöt tuovat lisäkuormaa jo ennestään pilaantuneisiin tai pilaantumisuhan kohteena oleviin vesistöihin.

PRV on kohdistanut kritiikkiä myös ympäristölupien valvontaan. Yhdistys on masinoinut kansalaisia valvomaan turvetuotantoalueita ja raportoinut ELY-keskukselle havaituista ylivuodoista ja luparajojen ylityksistä (Möttönen ym. 2020, 76–78; Koppinen & Niemi 2017). PRV:n mielestä kansalaisten havainnot kertovat, etteivät turvetuottajien puhdistusmenetelmät pysäytä päästöjä (ks. Koppinen & Niemi 2017). Turvetuottajat kertovat käyttävänsä parasta käyttökelpoista ohjeiden mukaista puhdistustekniikkaa BAT (*Best Available Technique*). Turvetuotannon ympäristönsuojeluoppaan (Väyrynen ym. 2008) mukaan veden puhdistus määritellään aina tapauskohtaisesti ottaen huomioon kunkin tuotantoalueen erityisolosuhteet ja jäljellä oleva käyttöaika.

PRV:n aktiiviset vaikuttamisyhteyksensä ympäristölupaprosessiin kertovat, että kansalaiset haluavat tuoda omat havaintotietonsa vaikuttavaksi tekijäksi lupaprosessissa. Päätösten oikeudellisuus ja oikeudenmukaisuus asettuisikin kriittiseen valoon, jos tunnustettaisiin, että kansalaisten havainnot turvetuotannon vesistöjä koskevista antavat pätevää tietoa veden laadusta. Silloin todentuisi, että lupaprosessi ei ole antanut suojaa pilaantumisuuhkaa vastaan, mitä ympäristönsuojelulaki edellyttää.

Kiistaa on käyty erityisesti humuksen vesistövaikutuksista. PRV:n aktiivien haastattelussa Saarijärven kaupungin ympäristösihteeri Kalle Laitinen kertoi vieneensä ruskean vesinäytteen ylempälle virkaportalle todeten, että *“meillä täällä on tällainen humusongelma, kun humusta liukenee ojista valuvasta mudasta vesiin”*. Kertomansa mukaan hänelle vastattiin, että *“ei semmoista liukenevaa humusta ole olemassakaan”* ja kiellettiin sellaisen väärän tiedon levittäminen (Möttönen ym. 2020, 34). Asukkaat ovat yleisesti päätyneet siihen,

että vesien ja rantojen pilaantuminen johtuu pääosin humusvalumisesta (Laitinen 2012; Möttönen ym. 2016; Alanko 2021, 18–23).

Sarkkola & Nieminen (2014) ovat todenneet, että, että humus on monimuotoinen aine eivätkä vesien ekologisen tilan mittarit tunnista kasvavan humuskuormituksen aiheuttamaa vesien ruskeutumista (ks. myös Kurri 2011, Vuori & Korjonen-Kuusipuro 2018).

Tutkimusyhteisö on reagoinut kansalaisten esille nostamaan ongelmaan. Helsingin yliopistossa on aloitettu kymmenvuotinen Humi-tutkimushanke, jossa kehitetään mittareita humuksen vaikutuksen tunnistamiseen. Hankkeen esittelytekstissä todetaan seuraavaa:

“Vesien tummuminen johtuu pääasiassa lisääntyneestä eloperäisestä aineesta, humuksesta, jota huuhtoutuu valuma-alueilta järviin. [...] Humuskuormituksen vaikutuksia ei ole kuitenkaan havaittu järvien ekologisen tilan seurannoissa. Tämä on voimakkaassa ristiriidassa vesien käyttäjien näkemysten kanssa. Monien mökkiläisten, kalastajien, ranta-asukkaiden ja muiden vesien virkistyskäyttäjien kokemusten perusteella metsätalouden ja turveteollisuuden vaikutukset näkyvät vastaanottavien vesien tummumisena ja liettymisenä.” (Estlander & Horppila 2020.)

Tässä tutkimusyhteisö tunnustaa ristiriidan vesien ekologisen tilan mittauksien ja kansalaisten omien havaintojen välillä. Jos laajassa tutkimushankkeessa todentuu turve-alueilta tulevien humusvalumien vesiä pilaava vaikutus, tulee vahvistusta kansalaisten näkemykselle, että turvetuotannon ympäristölupapäätösten perustana käytetty ekologinen luokitus ei ole antanut todellista kuvaa turvetuotannon vesistövaikutuksista.

Asukkaat kokevat epäoikeudenmukaisena, että heidän havaintojaan ja kokemustietoaan ei oteta huomioon ympäristölupaprosessissa. Ympäristökonflikteissa todettu tietoperustojen vastakkaisuus (ks. Varjopuro 1997; Peuhkuri 2000; Willamo 2005) koskee myös turvetuotannon ympäristölupamenettelyä. Prosessin asetelma ei ole tasa-arvoinen. Haitankärsijöiden ja heidän edustajiensa pitäisi kansalaistiedon avulla pystyä haastamaan turvetuottajien ja viranomaisten tuottamat luonnontieteellisillä mittauksilla tehdyt veden laatumäärittelyt.

PRV:n edustajat pitivät ympäristölupia koskevissa oikeudenkäynneissä omia resurssiaan epäoikeudenmukaisen vähäisinä. Heitä vastassa on ollut turvetuottajien palkkaama lakimiesten armeija kuten yhdistyksen puheenjohtaja asian ilmaisi (Möttönen ym. 2020, 84). Ympäristöoikeudenmukaisuuden käsitteistöä käyttäen voi sanoa, että toimintamahdollisuuksien ja kyvykkyyksien oikeudenmukaisuuden ulottuvuus ei turvetuotannon ympäristölupaprosessissa toteudu.

Turvetuottajien mielestä ympäristölupaprosessin ongelmat ovat erilaisia kuin vesistöliikkeiden edustajat esittävät. Epätietoisuutta tuottaa turvetuottajille päätösten hankala ennakoitavuus, kun kaikkien lupaharkinnassa huomioitavien seikkojen merkitys ei ole selvillä. Myös lupaprosessin pitkän keston on katsottu aiheuttavan ongelmia turvetuottajille. Ratkaisuksi on esitetty, että luvista valittamista tulisi kiristää ja lupaprosesseja lyhentää. (Warsta ym. 2010.) Turvetuottajat eivät ole tyytyväisiä siihen, miten heidän hakemuksiinsa on suhtauduttu lupaprosesseissa, koska hylättyjen lupahakemusten osuus alkoi lisääntyä 2010-luvulla ja hylkäämisperuste on ollut yhä useimmin turvetuotannon vesistövaikutukset (Nikkilä 2013).

Oikeudessa on käsitelty myös turvetuottajien ja vesistöliikkeiden välisiä periaatteellisia erimielisyyksiä. Esimerkkinä PRV-yhdistyksen johto kertoo Etelä-Savon ELY-keskuksen evänneen yhdistysten (PRV ja Pelastetaan Savon veet) oikeuden vaatia turvetuotannon keskeyttämistä. ELY-keskus määräsi yhdistyksille käsittelymaksun todeten, että vaatimus vireillepanosta on ilmeisen perusteeton. Yhdistykset valittivat päätöksestä Vaasan hallinto-oikeuteen. (Möttönen ym. 2020.) Vapo Oy (nykyisin Neova Oy) vaati hallinto-oikeutta määräämään yhdistyksiä maksamaan yhtiölle korvausta valituksen tuottamasta taloudellisesta menetyksestä. Vaasan hallinto-oikeus asettui yhdistysten puolelle todeten, että yhdistyksiä voidaan niiden tarkoituksykalien mukaan pitää sellaisina asianosaisina, joilla on

valitusoikeus. Hallinto-oikeus kumosi ELY-keskuksen käsittelymaksupäätöksen ja hylkäsi Vapo Oy:n vahingonkorvausvaatimuksen. (Vaasan HAO 2021.)

Vesien pilaantumisesta haittaa kärsivät kokevat epäoikeudenmukaisena, kun heidän havainnollaan ei ole vaikutusta ympäristölupien käsittely- ja päätöksentekoprosessissa. Turvetuottajat katsovat, että luonnontieteellisillä veden laadun mittausten menetelmillä hankittua viranomais tietoa ei voi lupaprosessissa kyseenalaistaa kansalaisten havaintotiedolla, ja vaativat lupaprosessin yksinkertaistamista ja nopeuttamista.

Vastassa välinpitämättöä suhtautumista

Ympäristöoikeudenmukaisuuden teoreettisessa tarkastelussa todettiin, että tunnustava oikeudenmukaisuuden ulottuvuus on keskeinen tekijä konflikteissa, joita syntyy kansalaisten vastustaessa luontoa taloudellisesti hyödyntävää toimintaa. Kansalaisten vaatimusten taustalla voi nähdä tavoitteen saada tunnustusta heidän oikeudelleen osallistua lähiympäristöön koskevaan päätöksentekoon ja saada nauttia puhtaasta ympäristöstä.

Lupaprosessin analyysi osoittaa, että vesistöhaitoista kärsivien kansalaisten pyrkimys saada havaintotietonsa vaikuttavaksi tekijäksi lupaprosessissa ei tuottanut heille haluamaansa osallisuutta lupaprosessissa. Näin todentuu Kaswanin (2013) näkemys, että politiikan kentällä käytävässä tunnustuskamppailussa paikallisilla tai tapauskohtaisilla kansalaisyhteisöillä ei ole ollut niin suurta valtaa kuin teollisuuden intressillä. PRV:n edustajien kokemukset vahvistavat käsitystä, että ympäristönhallintajärjestelmä ei ole herkkä kansalaisten välittämälle tiedolle. Toisaalta Vaasan hallinto-oikeuden päätös PRV:n ja Pelastetaan Savon veet -yhdistysten valitustapauksessa osoitti, että haitankärsijöitä puolustavia yhdistyksiä ei ole laillista syrjäyttää lupaprosessissa, vaan niillä on valituksenteko-oikeus. Yhdistykset saivat oikeusteitse tunnustetun aseman edustaa asukkaita turvekiistassa.

Valtaapitävien vähäistä kiinnostusta kansalaisten huoliin voi pitää osoituksena rakenteellisesta välinpitämättömyydestä (Kaufman 1990; Salmi 2008). PRV:n johdon kokemukset kertovat siitä, että rakenteellista välinpitämättömyyttä esiintyy erityisesti silloin, kun valtanpitäjien ja kansalaisryhmän hierarkkinen etäisyys on pitkä ja kun kansalaisryhmällä on vähän symbolista voimaa ja poliittista merkitystä.

Rakenteellisen (tai institutionaalisen) välinpitämättömyyden on nähty estävän ihmisryhmille koituvien haittojen torjuntaa. On havaittu, että viranomaisilla on taipumus suosia tuotannollista toimintaa ja torjua sellaista tietoa, joka olisi hyödyllistä haitankärsijöiden kannalta. Päätöksentekoa koskevilla kiistatilanteissa kansalaisten on vaikeaa syrjäyttää määräävässä asemassa olevien asiantuntijoiden tiedon relevanssia. (Boullier & Henry 2022.)

PRV:n edustajien kokemukset vahvistavat käsitystä, että ympäristönhallintajärjestelmä ei ole herkkä kansalaisten välittämälle tiedolle. Poliittisen ja hallinnollisen johdon suhtautumisessa vesistöhaitoista kärsivien huoliin on helppo havaita merkkejä rakenteellisesta välinpitämättömyydestä.

Arvoristiriita turvekiistan taustalla

Ympäristökonflikteissa on kyse usein myös arvoristiriidasta, jonka sovittelumahdollisuus riippuu siitä, miten yhteismitallisia arvot ovat. Analyysimme paljastaa, että turvetuotannon kuten monien luonnonvarojen hyödyntämisen taustalla määräävässä asemassa ovat ekotaloudellisen mallin mukaiset arvot. Turvetuotannolle ei saa asettaa sellaisia luontoa suojelevia puhdistusvaatimuksia, että vaatimusten täyttämistä koituvat kustannukset tekevät turvetuotannon taloudellisesti kannattomaksi. (Ruuskanen 2010; Möttönen ym. 2020, 96–102)

Maaseudun ihmisille tärkeitä arvoja ovat paikallinen identiteetti, vesiympäristöön kiinnittyvä luontosuhde sekä vesistömaiseman kulttuuriset ja sosiaaliset arvot. Ihmiset

kokevat lähiluonnon puhtauden kollektiivisena oikeutena, mitä kuvaa kyselytutkimuksen avoimissa vastauksissa olleet seuraavat kommentit (Möttönen ym. 2016, 21):

“Ilman vettä ja Suomen upeaa luontoa meillä ei olisi mitään”

“Puhtaat vedet ovat kansallinen aarre”

“[Luonto ja vesistö] on kaikkea, koti, arki, juhla, rentoutus, hyvinvointi”

“Puhtaat vedet, luonto, leipä, siinä se on.”

Ihmiset katsovat hyötyjen ja haittojen jakautuvan epäoikeudenmukaisesti ja kokevat, että heille tärkeän luonnon pilaaminen sallitaan, jotta taajamien asukkaat saavat halpaa energiaa.

Arvonäkökohdasta katsoen turvetuotantoa puolustavan koneiston ja sitä vastaan protestoivan kansanliikkeen arvot ovat hyvin etäällä toisistaan. Kansalaisten kiinteää luontosuhdetta ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia voi tulkita siten, että ympäristönhallintajärjestelmä on ollut kyvytön tunnustamaan paikallisen väestön läheisen luontosuhteen synnyttämän arvopohjan ja torjunut kansalaisten arvomaailmaa edustavan kansalaisjärjestön pääsyn turvekiistassa legitimiiksi osapuoleksi. Arvonäkökohdasta katsoen turvetuotantoa puolustavan järjestelmän ja sitä vastaan protestoivan kansanliikkeen arvot ovat niin yhteismitattomia, että sen voi katsoa olevan keskeisenä syynä siihen, ettei pitkään jatkuneeseen kiistaan ole saatu sovintoa. Turvekiistan asetelma muistuttaa monia teollisen maailman ja paikallisen väestön välisiä luonnonvarakamppailuja. (ks. Centemeri 2014.)

Yhteenvedo ja pohdinta

Artikkelissamme olemme tarkastelleet keskisuomalaista turvekiistaa tunnustuskamppailuna ympäristöoikeudenmukaisuuden lähtökohdista. Analyysissamme tuli esiin kansalaisten kokemana epäoikeudenmukaisuuden tunne julkisen ympäristönhallintajärjestelmän toimintaa kohtaan. Epäoikeudenmukaisuuden kokemukselliseksi ulottuvuuksiksi tunnistimme seuraavat tekijät:

1. *Kansalaisten kokemustiedon alisteinen asema subteessa luonnontieteelliseen ja tekniseen tietoon.* Kun asukkaat tekivät havaintoja veden saastumisesta ja toivat huolensa viranomaisten tietoon, heidän huoltaan ei otettu vakavasti, koska viranomaisten luonnontieteelliset mittarit näyttivät veden olevan puhdasta. Kansalaiset kokivat myös, ettei turvetuotannon lupa- ja valvontaprosessissa heidän havaintotiedolleen annettu arvoa.
2. *Osattomuuden kokemus turvetuotannon lupa- ja valvontaprosessissa.* Ympäristöluvan myöntämis- ja valvontaprosessissa ratkaistaan, saako suolta nostaa turvetta ja millä ehdoilla. Sen lisäksi, ettei kansalaisten mielestä heidän havaintotiedollaan ollut merkitystä tässä prosessissa, he kokivat, että heidän osallisuutensa prosessissa pyrittiin joko kokonaan kieltämään tai se tehtiin hankalaksi. Myös kansanliikkeen osallistumisresurssit olivat vähäiset verrattuna turvetuottajiin.
3. *Kokemus välinpitämättömyydestä subtautumisesta vesistöhaitoista kärsiviä kansalaisryhmiä kohtaan.* Jo siinä vaiheessa, kun asukkaat esittivät huolensa vesien pilaantumisesta, he kokivat, ettei heidän huoliaan otettu vakavasti. Vesien äärellä asuville ihmisille sanottiin, etteivät he kykene erottamaan puhdasta ja likaista vettä toisistaan. Välinpitämättömyyttä sai kokea myös kansalaisia edustavan vesistöliikkeen (PRV) johto yrittäessään välittää kansalaisten huolia maakunnallisille ja valtakunnallisille poliitikoille ja viranhaltijoille. Ympäristökysymyksissä päättäjiä puheet ympäristöarvojen tärkeydestä ja kansalaisten osallisuudesta eivät konkretisoituneet paikallisten ihmisten arjessa.

4. *Ihmisten lähiluontoon kiinnittyvien arvojen syrjäyttäminen.* Turvekiistan tunnustuskamppailussa paljastuu arvojen ristiriita. Turvetuotannon sääntelyssä painottuvat teknis-taloudelliset arvot. Tuotantoalueiden vesistövalumille ei aseteta sellaisia raja-arvoja, jotka tekevät turpeen nostosta taloudellisesti kannattamatonta. Vesistöjen lähellä asuvilla on kiinteä suhde lähiympäristöönsä. He pitävät epäoikeudenmukaisena sitä, että heidän puhdasta lähiluontoaan pilataan, jotta taajamien asukkaat saavat edullista energiaa. Turvetuotannon ja kansalaisten arvot ovat yhteismitattomia, minkä vuoksi turvekiistaa ei ole pystytty ratkaisemaan.

Ympäristönsuojelulaki näin ollen “vuotaa”, koska ympäristöhallintajärjestelmä ei tunnusta kansalaisten osallisuutta ympäristökonfliktissa eikä ole inklusiivinen ja herkkä kansalaisten välittämälle tiedolle. Ympäristöoikeudenmukaisuuden toteutuminen edellyttää, että ihmisten havainnot tunnustetaan näytöksi mahdollisesta ympäristön pilaantumisesta, haittaa kärsivien edustajat hyväksytään osapuoleksi luontoa hyödyntävän toiminnan sääntelyprosesseihin sekä paikallisten ihmisten tarpeet, oikeudet ja kyvyt tunnustetaan ja heidän luontoon syvästi kiinnittyviä arvoja kunnioitetaan.

Ympäristöhallintajärjestelmää on uudistettava. Lakien takaamat keinot kuten kuumemiset sekä muistutus- ja valitusoikeudet eivät ole riittäviä keinoja ympäristöoikeudenmukaisuuden turvaamisessa monimutkaisissa ympäristöongelmissa. Tulee ottaa käyttöön mittaus- ja arviointijärjestelmiä, joissa yhdistyvät luonnontieteellinen tieto sekä kansalaisten ympäristöstä tekemät havainnot. On parannettava ympäristöhallinnan deliberatiivista demokraattisuutta. Tarvitaan uudenlaisia hallinnon ja kansalaisten välisiä yhteistoimintamuotoja, joiden kautta kansalaisten tunteet, arvot ja kulttuuriset siteet luontoon tulevat huomioituksi päätöksenteossa. Kansalaisvalvonnalle ja kansalaisvalppaudelle tulee antaa vahvempi institutionaalinen asema.

Kiitokset

Kiitämme CORE-hanketta (Yhteistoiminnallisia ratkaisuja sirpaloituvien yhteiskuntien ongelmiin – käänne yhteishallintaan ympäristöpäätöksenteossa), joka on osa Suomen Akatemian yhteydessä toimivan Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) Muuttuvat hallinnan tavat ja aktiivinen kansalaisuus -tutkimusohjelmaa (rahoituspäätösnumerot 313013, 313015); anonymisiä arvioitsijoita rakentavasta palautteesta, joka oli suureksi avuksi artikkelin viimeistelyssä; Pelastetaan reittivedet -yhdistyksen johtokaksikko Jaakko Koppista ja Olavi Niemeä, sekä haastattelulilaisuuksiin osallistuneita henkilöitä.

Lähteet

- Alanko, J. (2021) Järviin haudattu totuus. Kertomus siitä kuinka valtio on vuosikymmenet vaiennut aiheuttamastaan hävityksestä Suomen vesistöissä. BePop Kustannus, Pirkkala.
- Albrecht, E. & Ratamäki, O. (2016) Effective arguments for ecosystem services in biodiversity conservation – A case study on Finnish peatland conservation. *Ecosystem services* 22 41–50. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2016.09.003>
- Allen, B. (2020) Making effective participatory environmental health science through collaborative data analysis. Teoksessa Davies, T. & Mah, A. (toim.) *Toxic truths: Environmental justice and citizen science in a post-truth age* 59–67. Manchester University Press, UK. <https://doi.org/10.7765/9781526137005.00012>
- Bell, D. & Carrick, J. (2018) Procedural environmental justice. Teoksessa Holifield, R., Chakraborty, J. & Walker, G. (toim.) *The Routledge Handbook of Environmental Justice* 101–112. Routledge, Lontoo. <https://doi.org/10.4324/9781315678986>
- Boullier, H. & Henry, E. (2022) Toxic Ignorance. How Regulatory Procedures and Industrial Knowledge Jeopardise the Risk Assessment of Chemicals. *Science as Culture* 31(4) 480–503. <https://doi.org/10.1080/09505431.2022.2062319>
- Bullard, R. (1993) *Confronting Environmental Racism: Voices from the Grassroots*. South End Press, Boston.
- Centemeri, L. (2014) Reframing problems of incommensurability in environmental conflicts through pragmatic

- sociology: From value pluralism to the plurality of modes of engagement with the environment. *Environmental Values* 24(3) 299–320. <https://doi.org/10.3197/096327114X13947900181158>
- Chilvers, J. (2008) Deliberating competence: Theoretical and practical perspectives on effective participatory appraisal practice. *Science, Technology, & Human Values* 33(3) 421–451. <https://doi.org/10.1177/01622439073075941>
- Davies, T. & Mah, A. (2020) Introduction: Tackling environmental injustice in a post-truth age. Teoksessa Davies, T. & Mah A 2020 (toim.) *Toxic truths: Environmental justice and citizen science in a post-truth age* 1–26. Manchester University Press, UK. <<https://www.manchesteropenhive.com/downloadpdf/9781526137005/9781526137005.00008.xml>>.
- Doagu, S. (2017) Pääministeri Juha Sipilä vieraili lauantaina Jyväskylässä. Keski-suomalainen 25.7.2017. <<https://www.ksml.fi/paikalliset/2853030>>. 23.2.2022.
- Estlander, S. & Horppila, J. (2020) HUMU etsii vesistöjen humuskuorituksen mittareita. Suomen ympäristökeskuksen uutinen 2.4.2020. <[https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiskirjeet/Vesistokunnostusverkosto/HUMU_etsii_vesistöjen_humuskuorituksen_\(56447\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiskirjeet/Vesistokunnostusverkosto/HUMU_etsii_vesistöjen_humuskuorituksen_(56447))>. 23.2.2022.
- GTK (2020) Uutta tietoa järviemme pohjista: miten turvetuotanto vaikuttaa alapuolisten vesistöjen pohjakerrostumiin. Geologian tutkimuskeskuksen uutinen 20.8.2020. <<https://www.gtk.fi/ajankohtaista/uutta-tietoa-jarviemme-pohjista-miten-turvetuotanto-vaikuttaa-alapuolisten-vesistöjen-pohjakerrostumiin>>. 23.2.2022.
- Halonen, L. (2016) *Metsäojitukset ja vesienpuhdistus: sääntelyteoreettinen tutkimus vesienpuhdistuslaitosten toimivuudesta*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies 119. Itä-Suomen yliopisto. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2117-8>>.
- Hanhilähti, V. (2016) *Turpeeseen sidotut. Suomalaisen turvepolitiikan etujärjestövaikuttaminen ja vallan etupiirit*. Pro gradu. Johtamiskorkeakoulu, Tampereen yliopisto. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201612222906>>.
- Healy, N. & Barry, J. (2017) Politicizing energy justice and energy system transitions: Fossil fuel investment and a "just transition". *Energy Policy* 108 451–459. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2017.06.014>
- Heffron, R.J. & McCauley, D. (2018) What is the "just transition"? *Geoforum* 88 74–77. <<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.11.016>>.
- Heiskanen, E., Matschoss, K., Laakso, S., Rinkinen, J. & Apajalahti, E.-L. (2021) Energiamurroksen jännitteet kansalaisten arjessa. *Alue ja Ympäristö* 50(1) 124–138. <https://doi.org/10.30663/ay.102992>
- Hess, D.J. (2018) Energy democracy and social movements: A multi-coalition perspective on the politics of sustainability transitions. *Energy Research & Social Science* 40 177–189. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.01.003>
- Hirvonen, O. (2020) Johdanto – Tunnustuksen filosofia ja politiikka. Teoksessa Hirvonen O. (toim.) *Tunnustuksen filosofia ja politiikka. Hegelistä nykyaikaan* 9–24. Suomen kirjallisuuden seura (SKS), Helsinki.
- Honneth, A. (2001) Recognition or Redistribution? – Changing Perspectives on the Moral Order of Society. *Theory, Culture & Society* 18(2–3) 43–55. <https://doi.org/10.1177/02632760122051779>
- Huttunen, R. (2016) Nancy Fraserin ja Axel Honnethin välinen kiista tunnustuksesta ja sukupuolten eriarvoisuudesta. Teoksessa Rolin, K., Moisio, O.-P., Reuter, M. & Tuominen, M. (toim.) *Sukupuoli ja filosofia* 191–202. SoPhi 131. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Jankkari, J. (2012) *Arjen ja byrokratian rajapinnalla: Tapaustutkimus kansalaisten kuulemismenettelyn näkökulmasta ja mahdollisuuksista vesienhoidon suunnittelussa Varsinais- ja Keski-Suomessa*. Pro gradu. Johtamiskorkeakoulu, Tampereen yliopisto. <<https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-22917>>.
- Jenkins, K., Sovacool, B.K. & McCauley, D. (2018) Humanizing sociotechnical transitions through energy justice: An ethical framework for global transformative change. *Energy Policy* 117 66–74. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.02.036>
- Järvelä, M., Kortetmäki, T., Huttunen, S., Turunen, A. & Tossavainen, S. (2020) Ilmastotoimien sosiaalinen hyväksyttävyyden. Suomen ilmastopaneeli. Raportteja 2020/1. <https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2020/01/Ilmastopaneeli_sosiaalinen_hyv%C3%A4ksytt%C3%A4vyys_FINAL.pdf>.
- Kaswan, A. (2013) Environmental Justice and Environmental Law. *Fordham Environmental Law Review* 24 149–179. <<https://ir.lawnet.fordham.edu/elr/vol24>>.
- Kaufman, F. (1990) *Zukunft der Familie. Stabilität und Wandel der familialen Lebensformen sowie ihre gesellschaftlichen und politischen Bedingungen*. Perspektiven und Orientierungen 10. Universität Bielefeld. Beck, München. <<https://pub.uni-bielefeld.de/record/2486356>>.
- Kauppi, J. (2016) *Vesienhoitosuunnitelman oikeudellisen vaikuttavuuden rakentuminen*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 138. Itä-Suomen yliopisto, Kuopio. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2309-7>>.
- Keski-Suomen liitto (2012) 3. vaihemaakuntakaava: Turvetuotanto, suoluonto ja tuulivoima. Keski-Suomen liitto, Jyväskylä.
- Keski-Suomen liitto (2015) Keski-Suomen 3. vaihemaakuntakaava. Kaavasestus. Keski-Suomen liitto, Jyväskylä. <https://keskiuomi.fi/wp-content/uploads/sites/3/2020/09/25330-3vmk_kaavasestus.pdf>.

- Keski-Suomen liitto (2018) Keski-Suomen maakuntaohjelman toimenpidesuunnitelma 2019–2020. Keski-Suomen liitto, Jyväskylä. <<https://keskiuomi.fi/wp-content/uploads/sites/3/2020/08/25746-A46.pdf>>.
- KHO (2015) Kalmunevan turvetuotantoalueen hallintopakkoasia. Korkein hallinto-oikeus. Muu päätös 2586/2015.
- Kontinen, E. (1994) *Päjänne pubtaaksi — reitivedet raikkaammiksi*. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 57. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.
- Kontinen, E., Salo, M. & Möttönen, S. (2018) Turvetuotannon sosiaalisen toimiluvan menetyksensä Saarijärven reitillä. *Alue ja Ympäristö* 47(1) 62–78. <https://doi.org/10.30663/ay.60607>
- Koppinen, J. & Niemi, O. (2017) Reittivesien tila on vakava. Reitivedet.fi 20.7.2017. Pelastetaan reitivedet ry. <<https://reitivedet.fi/yleinen/reittivesien-tilanne-on-vakava/>>. 22.12.2022
- Koskinen, H.J. (2020) Tunnustusteorian uusimmat suuntaukset. Teoksessa Hirvonen, O. (toim.) *Tunnustuksen filosofia ja politiikka. Hegelistä nykyaikaan* 153–170. Suomen kirjallisuuden seura (SKS), Helsinki.
- Kurri, A.-K. (2011) *Humuksen karakterisointi ja analytiikka*. Pro gradu. Kemian laitos, Jyväskylän yliopisto.
- Kyllönen, S. (2006) Ympäristöongelmat ja demokraattinen legitimitetti. *Oikeus* 35(4) 595–610.
- Laitinen, K. (2012) Humus. Teoksessa Niemi, O. (toim.) *Tämänkö olemme menettämässä?* Pelastetaan reitivedet ry, Jyväskylä. <https://reitivedet.fi/wp-content/uploads/2013/05/Raportti_ONiemi.pdf>.
- Lilleberg, T. (2015) *Turvekiistan anatomia: Sukellus Suomen julkiseen turvekeskusteluun*. Pro gradu. Ympäristötieteiden laitos, Helsingin yliopisto. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015060910082>>.
- Luhmann, N. (2004) *Ekologinen kommunikaatio*. Suomentaneet Seppo Raiski ja Sam Krause. Gaudeamus, Helsinki.
- Martikainen, A. (2016) Turvetuotannon sosiaalinen toimilupa ansaitaan teoilla. Helsingin Sanomat, Mieli 21.8.2016. <<https://www.hs.fi/mieli/20160821/2000002916950.html>>. 23.2.2022.
- Martinez-Alier, J. (2019) Environmental justice. Teoksessa Kothari, A., Salleh, A., Escobar, A., Demaria, F. & Acosta, A. (toim.) *Pluriverse: A Post-Development Dictionary* 182–185. Authors Upfront & Tulika, New Delhi.
- McCauley, D. & Heffron, R. (2018) Just transition: Integrating climate, energy and environmental justice. *Energy Policy* 119 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.04.014>
- Möttönen, S., Kontinen, E. & Salo, M. (2016) Ei vettä rantaa rakkaampaa – Asukkaiden arvioita Saarijärven reitin tilasta ja muutoksista. Sarja B 203. Keski-Suomen liitto, Jyväskylä. <<https://keskiuomi.fi/wp-content/uploads/2020/09/25320-B203.pdf>>.
- Möttönen, S., Kontinen, E. & Salo, M. (2020) *Keskisuomalainen turveprotesti. Pelastetaan reitivedet-yhdistyksen tarina*. Yfi julkaisuja – Yfi publications 8. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8311-6>>
- Möttönen, S. & Niemi, O. (toim.) (2020) Järvipäivät 2019. Järvet, joet ja suot – elämäniloa, terveyttä, virkistystä ja elinvoimaa. Pelastetaan reitivedet ry, Jyväskylä. <https://reitivedet.fi/wp-content/uploads/2020/04/12875-PELA-%C3%A4rvip%C3%A4iv%C3%A4t-julkaisu_WEB.pdf>.
- Nikkilä, A. (2013) *Turvetuotannon ympäristötapojen hylkäämisen perusteet – Analyysi ajankohtaisesta ympäristötapakäytännöstä*. Pro gradu. Oikeustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:huhib-201508063007>>
- Palttala, O. (2020) *Kinin Goljatin kengässä: käistelyn politiikka, kehystäminen ja vasta-asiantuntijuus Kewraun Kalmunevan turvekiistassa*. Pro gradu. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto. <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/73484>>.
- Pellow, D. (2018) *What is critical environmental justice?* Polity Press, Cambridge, UK; Malden, MA, USA.
- Pettersson, S., Hallikainen, V., Naskali, A., Rovannerä, S. & Tuulentie, S. (2017) Ympäristökongfliktit Suomessa: Mistä on kiistely ja miksi? *Terra* 129(2) 87–107. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1819741>>.
- Peuhkuri, T. (2000) Tiedon rooli ympäristökongfliktissa. Keskustelu Saaristomeren rehevöitymisestä ja kalastuksesta. *Sosiologia* 1/2000 31–62. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-690965>>.
- Pölonen, I., Tahvanainen, T., Kauppila J. & Meriläinen H.-K. (2017) Haitankärsijät turvetuotannon vesistövaikutusten valvojina – Linnunsuon tapaus. *Ympäristöjuridiikka* 1/2017 8–41. <<https://www.edilex.fi/ymparistojuridiikka/17732>>.
- Riipinen, P. (2018) *Halukkuus osallistua vesienhoitoon Saarijärven vesireitin alueella. Kyselytutkimus Saarijärven vesireitin asukkaille*. Maaseutuliiketoimien tutkimusohjelman opinnäytetyö. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/261799/Riipinen_Pekka.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
- Rittel, H. & Webber, M. (1973) Dilemmas in General Theory of Planning. *Policy Sciences* 4(2) 155–169. <https://doi.org/10.1007/BF01405730>
- Roberts, N. (2000) Wicked Problems and Networks Approaches to Resolution. *International Public Management Review* 1(1) 1–19. <<http://www.economy4humanity.org/commons/library/175-349-1-SM.pdf>>.
- Ruuskanen, E. (2010). Suosta voimaa ja lämpöä: Turve Suomen energiapolitiikassa 1940–2010. Vapo Oy, Jyväskylä.
- Salmi, M. (2008) Rakenteellinen välinpitämättömyys riski lasten tulevaisuudelle. *Futura* 4/2008 37–47. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1448374>>.
- Salminen, T. (2016) Turvetta ei voi osoittaa syylliseksi. Helsingin Sanomat, Mieli 21.8.2016. <<https://www.hs.fi/mieli/20160821/2000002916949.html>>. 23.2.2022.

- Sarkkola, S. & Nieminen, M. (2014) Vesistöjen organisen aineksen lisääntymisen syitä. *Vesitalous* 6/2014 5–9. <https://vesitalous.fi/wp-content/uploads/2014/12/Vesitalous_1406_netti.pdf>.
- Schlosberg, D. (2004) Reconceiving Environmental Justice: Global Movements and Political Theories. *Environmental Politics* 13(3) 517–540. <https://doi.org/10.1080/0964401042000229025>
- Schlosberg D. (2007) *Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature*. Oxford University Press, New York. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199286294.001.0001>
- Schlosberg, D. (2013) Theorising environmental justice: the expanding sphere of a discourse. *Environmental Politics* 22(1) 37–55. <https://doi.org/10.1080/09644016.2013.755387>
- Syrjämäki, E. (2013) *Mikä on oikeaa tietoa? Turvetuotannon diskurssit paikallisen tiedon näkökulmasta Saarijärven reitillä*. Pro gradu. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201311282680>>.
- Tupala, A-K. (2014) *Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin tehostaminen maakauntakaavoituksessa*. Pro gradu. Bio- ja ympäristötieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201404011447>>.
- Vaasan HAO (2021) Valitukset ympäristösuojelulain mukaisessa hallintopakkoasiassa ja asiaa koskevasta käsittelymaksusta. Päätösnumero 21/0049/1.
- Varjopuro, R. (1997) Ei anneta kalastaa silloin kun on kalastuksen aika. Lohen ammattikalastajien näkemyksiä kalastuksen säätelystä ja sen vaikutuksesta kalastusammattiin. Kala- ja riistaraportteja nro 97. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Pori.
- Vartiainen, P., Ollila, S., Raisio, H. & Lindell, J. (2013) *Johdajana kaaoksen reunalla. Kuinka selviytyä pirullisista ongelmista*. Gaudeamus, Helsinki.
- Vetoomus Saarijärven reittivesistön puolesta (2009) Luovutettu ympäristöministeri Paula Lehtomäelle 25.3.2009. <<https://web.sll.fi/keski-suomi/saarijarvi/reitti/vetoomus>>.
- Vuori, K-M. & Korjonen-Kuusipuro, K. (2018) Kolme kertomusta järviemme tilasta. Vesistömuutokset kansalaisten, limnologisten mittausten ja ympäristöhallinnon näkökulmasta. *Alue ja Ympäristö* 47(1) 50–61. <https://doi.org/10.30663/ay.65784>
- Väyrynen, T., Aaltonen, R., Haavikko, H., Juntunen, M., Kalliokoski, K., Niskala, A-L. & Tukiainen, O. (2008) Turvetuotannon ympäristönsuojeluopas. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus. Edita Prima Oy, Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38820/turveopas_02062008_verkko.pdf?sequence=1>.
- Wärsta, M., Paavola, I.L., Pusa, E.M. & Ekroos, A. (2010) *Turvetuotannon ympäristöluvista ja lupajärjestelmän kehittämistä*. Oikeustieteellinen tiedekunta, Ympäristö- ja Energiaoikeus, Helsingin yliopisto.
- Willamo, R. (2005) *Kokonaisvaltainen lähestymistapa ympäristönsuojelutieteessä. Sisällön moniulotteisuus ympäristönsuojelijan haasteena*. Ympäristönsuojelutieteen väitöskirja. Environmentalica Fennica 23. Helsingin yliopisto. <<http://urn.fi/URN:ISBN:952-10-2527-1>>.
- Ylönen, M. (2011) *Saastumisen kontrollin ideologia. Vesien saastumisen ja vesirikosten kontrolli Suomessa vuosina 1960–2000*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 424. Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4542-8>>.
- Ympäristönsuojelulaki (2014/527) <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140527>>. 22.12.2022.
- Ympäristö.fi (2019) Pintavesien ekologinen tila – Keski-Suomi. <[https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Pintavesien_ekologinen_tila_KeskiSuomi\(27080\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Pintavesien_ekologinen_tila_KeskiSuomi(27080))>. 22.12.2022.
- Ympäristö.fi (2020) Pintavesien luokittelun periaatteet. <[https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Pintavesien_tila/Pintavesien_luokittelu/Pintavesien_luokittelun_periaatteet\(17584\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Pintavesien_tila/Pintavesien_luokittelu/Pintavesien_luokittelun_periaatteet(17584))>. 23.2.2022.